

La didàctica de la història a l'educació infantil i primària al currículum de les illes Balears

Cels Calviño / Luis Vidaña *

La **Història** és una matèria que dins la LOGSE, a efectes de currículum, rep una orientació diferent pel que fa a les etapes d'Educació Infantil i Primària per una part, i a Secundària, per l'altra. Mentre a Secundària, la Història amb la Geografia formen l'àrea de Ciències Socials i tenen un tractament diferenciat, a l'Educació Infantil la trobam de manera globalitzada, igual que a l'Educació Primària, englobada dins l'Àrea de Coneixement del Medi Natural, Social i Cultural.

Aquest article vol, a partir de la nostra experiència diària a l'escola, recollir quins són els continguts fonamentals i específics d'Història segons la LOGSE, adaptant-los a la realitat del nostre medi (les Illes Balears) i a la vegada donar unes pautes d'enfocament didàctic dels diferents blocs de continguts perquè serveixin de reflexió i ajut a tots aquells professionals que ens dediquem a la pràctica docent i que ens esforçam diàriament per aplicar metodologies didàctiques que facin més atractiva i motivadora la Història.

Hem de remarcar i deixar molt clar que la història ha de proporcionar a l'alumnat un millor coneixement de la realitat que li toca viure. La geografia i les ciències naturals que ensenyam han de partir sempre des d'allò més apropat i concret per arribar cada vegada més a l'abstracció i llunyania, la història també ha de partir igualment de la coneixença dels referents històrics propers: municipi, illa, Illes Balears, Països Catalans (pensem que tenen una mateixa llengua, costums, tradicions, ...), Estat Espanyol, Comunitat Econòmica Europea, etc... .

Dins l'**Educació Infantil** trobam els continguts «d'Història» dins els següents blocs:

a) **Els primers grups socials.** A partir de l'observació dins la família de les diferents generacions es poden treballar els conceptes de vell/jove, els quals poden assumir-se entre els 3 i 6 anys. En aquest sentit és molt important anar adquirint un vocabulari propi de les Illes pel que fa a les relacions de parentiu: padrins, cosins, concos, etc.

Comparant l'edat dels germans podem introduir el concepte «any» i, per tant, la noció de temps. Així mateix és molt habitual treballar la temporalitat a una aula d'Educació Infantil a través dels dies de la setmana, de l'observació del temps, etc.

Als darrers cursos de l'etapa, sempre partint de l'observació directa, podem introduir el concepte de les estacions de l'any.

No tan sols poden observar el pas del temps a partir de les persones que els enrevolten; també l'edifici escolar, l'habitatge propi i les cases del carrer i/o barri/poble ens serveixen per introduir-los en els conceptes "vell", "nou", "antic", "modern", etc.

b) **La vida en societat.** El coneixement de la nostra comunitat i de l'entorn socio-cultural és el pretext ideal per a començar a treballar les formes socials del temps, tot allò que té a veure amb el ritme temporal com ara: després, avui, ahir, demà, abans de, etc.

A partir de l'observació dels diferents elements de l'entorn

natural i urbà, podem treballar els conceptes d'«espai» i «temps».

El tipus d'observació més adient és sempre la directa, és a dir, mitjançant sortides fora de l'escola (els canvis en el barri, poble, ciutat, illa, tipus d'habitatges antics i moderns, ...), ara bé, també ho poden observar de forma indirecta mitjançant material audiovisual (vídeo, fotografia, etc.).

Les relacions entre la forma de vida i l'hàbitat també es poden treballar a molts de nivells i utilitzant diferents recursos: fotogràfics, audiovisuals, etc.

c) **Els objectes** que ens envolten són un altre recurs molt important per iniciar l'alumnat en el temps històric. Les joguines d'un germà gran no són les mateixes que les d'un/a nin/a petit/a, els àlbums de «cromos» tan freqüents durant la infància canvien constantment quant als seus motius: futbolistes, dibuixos animats, pel·lícules de Disney, etc.

Amb l'àlbum de fotos famili-

ar poden observar canvis en el vestuari, la imatge personal, els cotxes antics (Seat 600), els mobles.

d) **Animals i plantes.** El fet que els animals tinguin una vida més curta que les persones i que les plantes segueixen una estacionalitat anual, ens serà molt útil per introduir el concepte «temps» (històric). El treball del cycle vital d'animals i plantes és bàsic en aquestes edats: poc temps, molt de temps.

Com hem esmentat al principi, a l'educació **Primària** la Història no està contemplada com a una assignatura independent sinó que es troba integrada dins l'Àrea de **Coneixement del Medi Social, Natural i Cultural.** Per a l'edat madurativa de l'alumnat de 6 a 12 anys es recomana que els conceptes espai-temporals siguin introduïts de manera progressiva i globalitzada a partir de les pròpies vivències i de l'entorn de l'alumne/a.

L'Àrea de Coneixement del Medi es troba dividida en deu

blocs de continguts. Cada un d'aquests té una relació amb l'ensenyament de la Història, són:

1.- L'ésser humà i la salut.

A través de l'estudi del nostre cos i dels hàbits d'higiene i salut corporal i de la noció de «dieta» poden comparar diferents cultures i formes de vida que faran referència a espais i temps diferents.

2.- **El paisatge**, fruit de la interacció dels aspectes físics i humans, sempre és el resultat del temps.

L'observació, interpretació, expressió i representació de fets, conceptes i processos del paisatge mitjançant diferents codis (cartogràfics, numèrics, etc.) és una tasca molt important en aquestes edats.

A les nostres Illes, els profunds canvis que ha sofert durant els darrers anys i encara pateix el paisatge poden donar molt de si per treballar a l'escola (societat pre-turística, desenvolupisme, ...). També són moltes les restes i les construc-

Mural a la Cambra de Comerç. Foto: C. Calviño

cions arqueològiques que hi ha per totes les nostres illes i que ens ajuden a endinsar-nos en l'estudi del nostre passat.

3.- El medi físic. L'observació del medi físic i dels seus processos és també molt important per treballar el concepte temporal així com el comparar el medi natural amb el medi humanitzat, el qual ha sofert una acció antròpica al llarg del temps. L'ano-

cur per analitzar i comparar diferents oficis d'antany, així com relacionar-los amb l'habitatge i els productes i materials que feien servir (carboners, sitges, carbó, calciners, calç, roters, etc.).

6.-Població i activitats humanes. En aquest bloc serà fonamental comprendre les característiques bàsiques de la població i activitats humanes de les

importància del llegat que va suposar per a nosaltres la incorporació de les nostres illes dins l'àmbit de la Corona Catalano-Aragonesa.

Les tècniques de treball en relació amb aquest bloc van des del comentari de senzills texts a lectures amb un fons històric, sense deixar de banda la cartografia, els gràfics,...

7.- Màquines i aparells. Els instruments que l'home ha anat inventant al llarg de la seva història tenen com a finalitat el progrés de la Humanitat. Per això, només la utilització pacífica de la tecnologia i de la millora de la qualitat de vida serviran per aconseguir aquest objectiu. Un exemple és la comparació entre la forma i els mètodes de construcció d'un talaiot i els edificis que es construeixen al veïnat de l'escola.

8.- Organització social. A partir de les normes de convivència i respecte existents en tots els grups socials que componen l'entorn més proper de l'alumne/a: escola, família, barri, localitat, illa, Comunitat Autònoma, ho podem extrapolar a models socials diferents de la

La història ha de proporcionar a l'alumnat un millor coneixement de la realitat que li toca viure

tació dels fenòmens atmosfèrics ens servirà per diferenciar els conceptes de clima i temps; introduir els alumnes del cycle Inicial en l'elaboració de senzills gràfics que aniran fent-se més complexos en els cycles Mitjà i Superior de Primària. A través d'ells podrem endinsar-nos en la interpretació de gràfics amb un contingut històric.

4.- Els éssers vius. Aquest bloc consistirà bàsicament en el treball de tot el que fa referència al cycle vital de l'home i la dona i a través d'ells arribar al concepte de generació.

5.- Els materials i les seves propietats. La contraposició entre materials naturals (matèries primeres) i material transformat per l'home (manufactures, productes elaborats) es troba en relació amb la ciència i la tècnica de cada moment històric. La utilització de diferents tipus d'energia també té a veure amb l'evolució de la Humanitat.

Tots els objectes elèctrics, audiovisuals, fan referència als invents i poden servir per treballar i comprendre l'evolució de l'home i de la societat humana.

Les sortides són un gran re-

nostres illes, tant des d'un punt de vista sincrònic com diacrònic. Per aquest motiu el desenvolupament d'una consciència democràtica i el treball de diferents tècniques d'anàlisi de la població són molt importants. Hem de tenir present introduir l'alumnat en la coneixença dels diferents pobles que han viscut a les Balears i veure que han deixat notables influències a la nostra cultura. Ha d'esser un eix bàsic d'aquest bloc analitzar i veure la

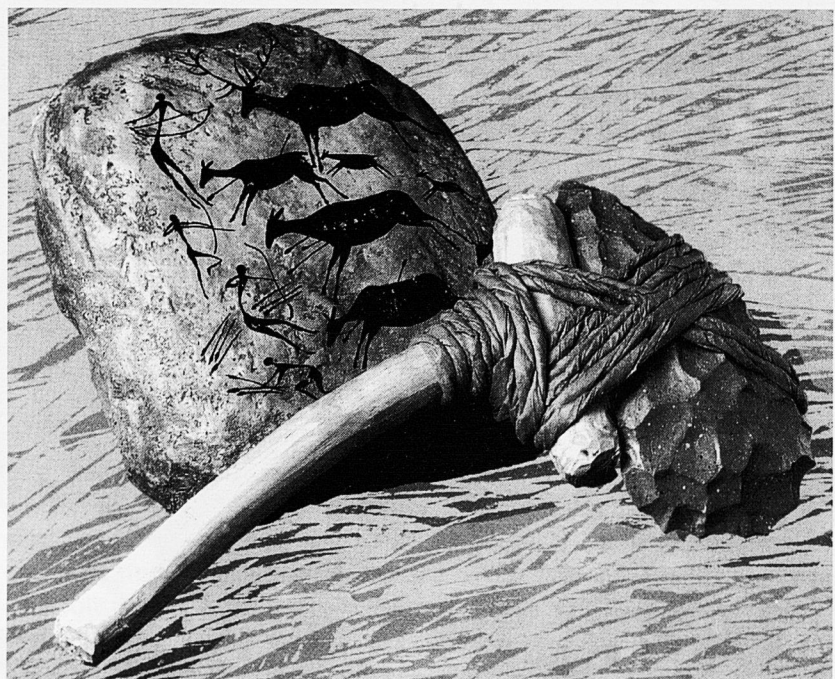

Foto: Ed. EDEBÉ

Història.

Per una altra banda, qualsevol societat es troba constituïda per oficis, professions, organitzacions (sindicals, polítiques, administratives, etc.), serveis públics,... de l'anàlisi de l'estructura social més propera podem arribar a comprendre altres models històrics i deduir que l'evolució històrica implica una major complexitat social.

En aquest punt és interessant treballar els conceptes de «democràcia», «partits polítics», «institucions municipals i autonòmiques», els «símbols» de la nostra illa, CC.AA i de l'Estat Espanyol.

Un altre apartat important és la nostra integració dins la UE i les seves institucions. Hem de pensar que degut al fenomen turístic, la nostra economia, societat i cultura es troben cada vegada més en contacte amb la resta dels països d'Europa.

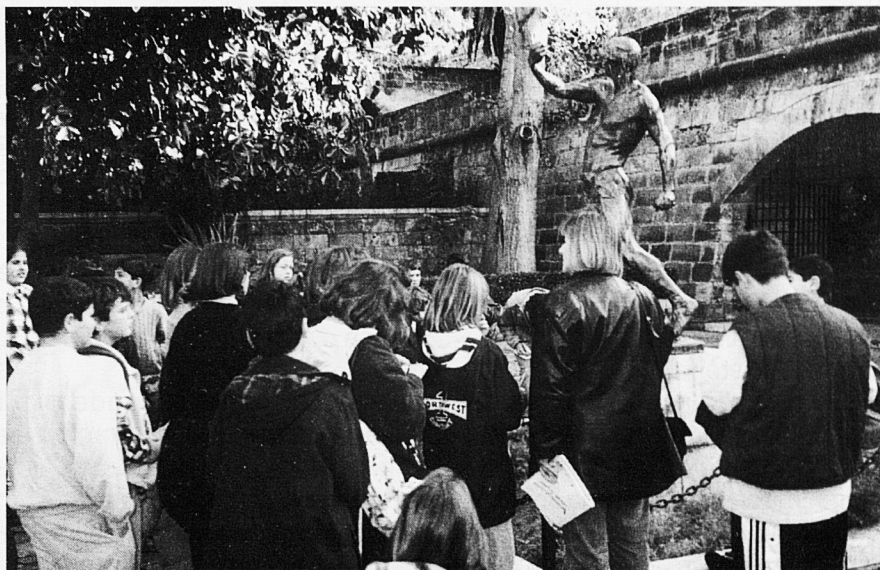
I per acabar, un darrer aspecte a considerar és l'anàlisi de les festes, les tradicions i els costums; signes d'identitat cultural, herència d'un passat i de tot un procés històric.

9.- Mitjans de comunicació i transport. Aquest tema es pot abordar de moltes maneres. Pel que fa als transports, un possible enfocament podria ésser partint del concepte d'insularitat, ressaltar la importància que els medis de transport han tingut per a les nostres Illes: lloc de pas pel Mediterrani occidental, punt de confluència de pobles i cultures que han vingut cercant homes (foners, esclaus,...), colònies, factories comercials (intercanvis de productes), bases militars i estratègiques per tenir la clau del tràfic per la mar Mediterrània i així poder dominar altres pobles.

El transport marítim ha estat el més important fins al desen-

volupament de l'aviació com a forma d'accés a les Illes; per tant l'estudi de les embarcacions (vela, carbó, gasoil,...) al llarg de la Història pot ésser molt motivant.

Igualment l'estudi de l'aviació, des dels anys 20 fins ara serà un aspecte bastant

Visita a S'hort del Rei. Foto: C. Calviño

motivador per a l'alumnat (visitar els aeroports de Palma, Maó o Eivissa).

En quant al transport terrestre, encara és possible trobar a molts de llocs de les Illes carretons i carros, cotxes, motos i bicicletes antigues; els vehicles dels anys 60 que encara circulen per les nostres vies, són molt motivadors per a l'estudi del transport per carretera.

El mateix podem dir del tren, tant en el cas del tren de Sóller com el d'Inca on hi trobam màquines bastant antigues per estudiar.

Dins l'altre bloc, les comunicacions han sofert una autèntica revolució, el/la nin/a d'aquestes edats es troba immers dins un món de la comunicació en canvi constant; la nostra feina serà fer observar aquests canvis. En primer lloc, a través de la seva història personal i la dels seus familiars, i, en un segon

moment, a partir de dades i informacions de tot tipus: llibres, vídeos, pel·lícules, etc.

Treballar sobre els inventors, els invents i les seves repercussions per a la Humanitat és bastant il·lustratiu, així com treballar la premsa local (sobretot la premsa forana) on sempre hi

ha alguna referència històrica. Són uns recursos molt recomanables per aquestes edats.

10.- Canvis i paisatges històrics. Tots els blocs anteriors duen implícit un enfocament històric que cada professor podrà emprar segons els interessos del grup d'alumnes i d'ell mateix. Aquest darrer bloc de continguts marca explícitament la necessitat d'estudiar els aspectes bàsics del temps històric (present, passat, futur, durada, simultaneïtat i successió) així, malgrat que molts dels aspectes a considerar ja han estat treballats en blocs anteriors les unitats específiques d'aquest darrer, aplicades al currículum propi de les Illes Balears, haurien d'ésser:

a) Des de la història familiar, a partir de fonts orals, escrites i de restes materials (fotos, vídeos, etc.). Un recurs molt interessant és la confecció d'un petit

arbre genealògic.

La progressió continuaria per estudiar la història del barri, del poble, de la ciutat, de l'illa, de les Illes Balears, d'altres comunitats amb la mateixa llengua i cultura que la nostra i de l'Estat Espanyol.

b) L'estudi de les unitats de mesura temporals adaptades a l'edat madurativa, és a dir, el dia, la setmana, el mes, l'any, la dècada, el segle, etc.

El moviments de rotació i de translació de la Terra com a base de les unitats de mesura temporal.

Una vegada familiaritzats amb les unitats bàsiques de temps històric, a final del Cicle Mitjà poden diferenciar entre Prehistòria i Història, i en el Cicle Superior de l'Educació Primària poden començar a parlar d'edats històriques (prehistòria, antiga, medieval, moderna i contemporània)

c) L'evolució de qualche aspecte bàsic de la vida quotidiana al llarg de la història (vestit, característiques del paisatge, habitatge, treball, transport, etc.). Per això el cinema n'és un gran recurs.

Per treballar aquests aspectes les sortides són un mecanisme molt important, així a les nostres illes durant una sortida poden observar des d'un habitatge talaiòtic i un habitatge prehistòric (possessió, barraca, casa de poble, casa pagesa, lloc, etc.) a una construcció turística (xalet, hotel, etc.); també durant el mateix recorregut poden observar des de la pervivència de l'agricultura i ramaderia tradicionals, passant per la indústria manufacturera centenària (calçat, formatges, licors, etc.) fins a la presència d'activitats recents com les derivades del turisme.

Segurament també observaran el paisatge tradicional i el contrastaran amb el paisatge turístic sorgit a les tres darreres dècades i, amb un poc de sort, podran veure sistemes de transport tradicionals propis de la

pagesia (carro, cavall, etc.) i moderns (l'autocar que els durà durant el recorregut, n'és un exemple).

d) Formes de vida quotidiana a les societats de les grans èpoques històriques.

Aquest punt és el que planteja un major grau d'abstracció, no obstant amb una metodologia participativa i amena el/la nin/a es pot anar fent una idea de les principals civilitzacions històriques sempre partint de la realitat de les Illes Balears durant cada període històric que, durant l'Educació Secundària profundirà i afiançarà.

e) Cal aprofitar també tots els recursos al nostre abast per fer la classe d'història amena, comprensible i participativa.

Aquests recursos poden abarcar des de les fonts orals (professor, família, especialistes, etc), fonts escrites (llibres, revistes, diaris, arxius), llocs d'interès històric (castells, museus,...), audiovisuals (cinema, televisió, vídeo, informàtica) fins a materials per a la reconstruc-

ció del passat (monedes, vehicles, eines, fotografies,...).

En síntesi, es tracta d'enfocar la classe d'història des de la nostra realitat emprant abundants recursos tant de l'aula, del centre, com de la comunitat on vivim, fent-la més activa i significativa per l'alumnat.

S'han de treballar, sobretot els aspectes procedimentals i actitudinals i deixar una mica de costat l'obsessió per l'adquisició de conceptes (dades, personatges, fets...) que després s'obliden.

La memorització sense motivació serveix de poc, en canvi aprendre a confeccionar un arbre genealògic, comentar un text, visitar centres històrics, visualitzar críticament una pel·lícula, utilitzar eixos cronològics, elaborar qüestionaris, etc. no s'oblida mai. □

* *Mestres de l'Àrea de Coneixement del Medi*

SANICALOR

SALES DE BANY

**SANITARIS, CALEFACCIÓ,
AIRE CONDICIONAT,
PISCINES, CERÀMICA, GRES,
ACCESSORIS DE BANY**

Exposició

Ausiàs March, 38
Tl. 29 12 64
Fax 29 12 65
07003 Palma de Mallorca

**Exposició, oficines i
magatzem**

Gremi dels Boters, 19
Tl. 43 02 00
Fax 43 14 80
07009 Palma de Mallorca